

‘Er is veel meer eenheid dan wij denken’

De Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasia en Wilibrord in Den Bosch is een belangrijke speler in het oecumenisch veld. Zij werkt vanuit de Vaticaanse richtlijnen zoals die sinds het Tweede Vaticaans Concilie zijn ontwikkeld.

De oecumenische beweging die in de vorige eeuw ontstond, is altijd een internationale aangelegenheid geweest. Tegelijk moet die plaatselijk handen en voeten krijgen. Wat is de stand van zaken met de Oosterse Kerken, vroeg KN aan directeur Geert van Dartel.

Is er toenadering mogelijk tussen de katholieke en orthodoxe Kerken door gezamenlijke inzet voor beschermwaardigheid van het leven?

“In 2006 is de theologische dialoog tussen de katholieke en orthodoxe Kerk op hoog niveau hervat. Die stond na 1989 een hele tijd stil. Die dialoog gaat niet over ethische vragen, maar over ecclesiologie, autoriteit, gezag en gemeenschap, het Petrusambt en het verschil van de Oosterse en Westerse *communio*.

Interessant is dat vanuit de Russisch-orthodoxe Kerk stemmen opgaan voor een alliantie met de katholieke Kerk op het gebied van ethiek en het sociale leven. Vooral bisschop Hilarion van Wenen pleit hiervoor. Maar dit bondgenootschap houdt tegelijk een scheiding in. Hij pleit namelijk voor een bondgenootschap van de Kerken van de Traditie, waartoe hij de katholieke en orthodoxe Kerken rekent, en onderscheidt die van de Kerken die naar zijn opvatting de Traditie hebben losgelaten. In zijn optiek zijn dat vooral reformatorische Kerken. Hij zoekt een alliantie tegen het secularisme in Europa en dat betekent ook samenwerking in de inzet voor het leven.”

Leidt die gezamenlijke inzet tot hartelijke betrekkingen en een gunstig klimaat om ook theologische geschillen te overwinnen?

“Er kan overeenstemming zijn op deze ethische terreinen, maar paradoxaal genoeg op andere terreinen weer helemaal niet. In de Russisch-orthodoxe Kerk leeft vanouds een sterk anti-katholiek sentiment dat ook tijdens en na het Sovjettijdperk nooit is weggevoerd. Het grote verwijt van vooral de Russisch-orthodoxe Kerk aan het adres van de katholieke Kerk is dat van zieltjeswinnery en eenheidsdrang.

Bovendien lijkt de Russisch-orthodoxe Kerk zich sinds 2000 vooral te richten op het versterken van de eenheid binnen de orthodoxie zelf. Dat betreft allereerst de Russisch-orthodoxe Kerk in het buitenland, die zich 80 jaar geleden losmaakte van Mos-

Soms lijkt het alsof het oecumenisch proces tot stilstand is gekomen. Toch is Geert van Dartel, directeur van de katholieke Vereniging voor Oecumene in Nederland, positief gestemd.

BEN VAN DE VENN

kou. Met Hemelvaart zal die *communio* officieel worden hersteld. Daarnaast gaat het om de Russisch-orthodoxen die zich onder jurisdictie van Constantinopel hebben geschaard.”

Speelt het gemeenschappelijke erfgoed van de martelaren en heiligen een rol in het oecumenisch proces?

“Het was een prachtige opzet van Johannes Paulus II om in *Ut unum sint* de eenheid van het geloof te verwoorden vanuit de gemeenschappelijke gedachten van de martelaren. Dat er op dat niveau al veel meer eenheid is dan wij gewoonlijk ervaren. De verbinding met het geloofsgetuigenis uit alle kerkelijke tradities is iets wat moed geeft in het oecumenisch proces. Zoals wij bemoedigd kunnen worden door iemand als Bonhoeffer en het getuigenis van de martelaren onder het communisme. Dat zijn mensen om in levende herinne-

ring te houden en van daaruit te leven.

In Nederland is er van de reformatorische kant al jaren openheid voor de verbindende kracht van de geloofsgetuigen uit de verschillende tradities. De oecumenische kalender van geloofsgetuigen is daar een voorbeeld van. Of dat in de orthodoxe traditie ook zo ligt, durf ik niet te zeggen. Maar heiligen als Franciscus hebben voor orthodoxen zeker ook betekenis. En er is natuurlijk een grote gemeenschappelijkheid in de viering van de heiligen en martelaren uit de oude Kerk van voor het Schisma.”

Kunnen we ten aanzien van de orthodoxe Kerken spreken van ‘afgescheiden Kerken’?

“Die term gebruiken we niet meer. De woorden *heretici*, ketteren, en *schismatici*, afgescheidenen, doen geen recht aan de band van gemeenschap. We spreken van zusterkerken, over broeders

en zusters in Christus. We geloven dat we met elkaar de doop delen als sacramenteel teken van eenheid. We weten dat we heel veel punten gemeenschappelijk hebben. In de sacramenten, de ecclesiologie, het ambt. Nu moeten we tot overeenstemming komen op die punten waarop we nog van elkaar verschillen.

De geschiedenis heeft veel pijn veroorzaakt en die neem je niet zomaar weg. Er moet ook dringend historisch onderzoek worden gedaan naar de omstandigheden en oorzaken van het Oosters Schisma in 1054. Een gezamenlijke geschiedschrijving is niet eenvoudig. Hetzelfde geldt voor de reformatie.

Maar de verzoening en de zuivering van de herinneringen veronderstellen dat je de geschiedenis goed kent. Dan kunnen tekenen gesteld worden die doorwerken, zoals het opheffen van de wederzijdse banvloek tussen de katholieke en orthodoxe Kerk in 1965.

Het wegnemen van die historische last op de laatste dag van Vaticanum II maakte een nieuwe toekomst in onze verhouding tot de orthodoxie mogelijk.”

Wat kon pas nadat patriarch Athenagoras en paus Paulus VI elkaar een jaar daarvoor in Jeruzalem hartelijk omhelsd hadden. Moeten we het niet meer van gebaren hebben dan van vergaand geïnstitutionaliseerde oecumenische initiatieven met hun plichtmatige verklaringen?

“Het een gaat niet zonder het ander. Als Athenagoras en Paulus VI elkaar niet ontmoet hadden, was de wederzijdse banvloek niet opgeheven. Maar zij spraken natuurlijk ook namens hun Kerken en het vergt veel tijd en voorbereiding voor zoets ook officieel vastgelegd wordt.

Er zijn eerder afspraken over eenheid geweest. Het concilie van Florence in 1437 eindigde met een verklaring aangaande het herstel van de kerkelijke eenheid. Toch is dat document destijds afgeserveerd door de monniken en de gelovigen in Rusland en Griekenland. De oecumenische verzoening begint met het charisma, maar moet ook door kerkelijke instituties gedragen worden.”

Kan het Petrusambt ter discussie staan omwille van de oecumene?

“De Petrusdienst heeft in twintig eeuwen wel een ontwikkeling doorgemaakt. Orthodoxe, anglicaanse en reformatorische christenen hebben niet zozeer principiële bezwaren tegen de Petrusdienst als zodanig, maar tegen de gestalte daarvan. Johannes Paulus II zette in *Ut unum sint* ook aan tot een discussie over een vorm van de Petrusdienst die de eenheid van de christenen weer kan versterken en herstellen. Die uitnodiging is door de anglicaanen opgepakt en uitgewerkt in een document over gezag. Ook de orthodoxen zijn erop in gegaan. Maar de historische gevoeligheden zijn op dit punt heel groot. Ook hier past van onze kant een zuivering van de herinnering aan de vorm die het pausambt in de loop van de geschiedenis heeft gekregen. Ik denk dat onze laatste pausen zich daar ook duidelijk van bewust geweest zijn.

Het pausambt is een van de oudste instituties. Daar hangt een enorm gewicht aan. In de discussie zullen onvermijdelijk kwesties als de jurisdictie aan de orde moeten komen. Wat bij orthodoxen, maar ook oud-katholieken, zwaar weegt is het dogma over de onfeilbaarheid uit 1870. In de discussies tussen katholieken en orthodoxen zal uitgetild moeten worden waar precies de bezwaren liggen om tot een nieuwe consensus te komen. En dat kost tijd.”

Geert van Dartel: “De geschiedenis heeft veel pijn veroorzaakt en die neem je niet zomaar weg.”

Foto: KN / Michiel van Heut